

Інтеграційні та конкурентні аспекти формування механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва

Городницький Р. О.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2023	Економіка	658.589

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14038673>

Анотація. Систематизовано закономірності процесу активізації інноваційного розвитку в контексті перспективи розробки та впровадження новаторських рішень суб'єктами малого та середнього підприємництва. Представлено обґрунтування інтеграційно-конкурентного характеру здійснення заходів щодо активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва, що спирається на співпрацю та співробітництво широкого кола учасників процесів створення та впровадження нових рішень. Відзначено актуалізацію питань підвищення інноваційної сприйнятливості національного господарства в сучасному контексті інтеграції до глобалізованої світової економічної системи. Доведено, що використання переваг властивостей гнучкості та мобільності суб'єктів малого та середнього підприємництва в інноваційній сфері пов'язується або із розбудовою потужної інфраструктури організаційно-економічної підтримки новаторської активності бізнесу, а також із необхідністю налагодження між ними специфічного інтеграційно-коопераційного співробітництва. Представлено авторське бачення змістовного наповнення, визначення структури та складових механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва. Доведено доцільність формування певної інноваційної екосистеми мережевого або кластерного виду взаємодії, що постає основою для формування механізму активізації інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва. Дано обґрунтування ключових особливостей формування та функціонування механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, активізація, інноваційна активність, підприємство, підприємництво, конкуренція, інтеграція.

Integrative and competitive aspects of the formation of the mechanism of activation of the innovative development of small and medium-sized enterprises

Annotation. The regularities of the innovative development activation process in the context of the development and implementation perspective of innovative solutions by small and medium-sized enterprises systematized. The justification of the implementation integration-competitive nature of measures to activate small and medium-sized enterprises

¹ Аспірант Університет митної справи та фінансів <https://orcid.org/0009-0007-7661-7022>

innovative development, which is based on the cooperation and collaboration of the participant's wide range in the creating and implementing new solutions processes, is presented. The composition of the connection and relations key spheres related to the support of innovative business activity has been determined. The actualization of the national economy integration into the globalized world economic system, which implies the mandatory nature in the modern context increasing the innovative receptivity issues of the requirements for establishing economic cooperation between various subjects mechanism of the development and implementation process of innovations both in the domestic market and in cooperation with non-resident partners defined. Permanent nature of competitive rivalry in the vast majority of target markets determines the continuity and urgency of the requirements for the formation and use of business competencies in this area established. The use of the advantages of the flexibility and mobility of small and medium-sized business entities in the innovative sphere is connected either with the development of a powerful infrastructure of organizational and economic support for innovative business activity, as well as with the need to establish specific integration and cooperative cooperation between them proved. The author's meaningful content vision, definition of the small and medium-sized enterprises innovative development structure and components the activation mechanism presented. The expediency of a network or cluster type forming a certain innovative ecosystem of interaction, which becomes the basis for the formation of small and medium-sized business entities mechanism for activating the innovative development proved. The substantiation of the small and medium-sized enterprises mechanism for activating the innovative development formation and functioning key features given.

Keywords: innovations, innovative development, activation, innovative activity, enterprise, entrepreneurship, competition, integration.

Вступ

Активізація інноваційного розвитку бізнесу спирається на співпрацю та співробітництво широкого кола учасників процесів створення та впровадження нових рішень в технології та організації виробництва, в рамках маркетингової взаємодії з клієнтами, в управлінні бізнесом та ін. Ключовими сферами здійснення зв'язків та відносин, пов'язаних із підтримкою інноваційної активності бізнесу, постають, зокрема, такі напрямки ділового співробітництва: залучення інвестицій до реалізації новаторських проєктів; науково-дослідна робота, опрацювання новітніх досягнень науки та техніки, підготовка виробництва; спільна участь у формуванні новітніх компетенцій, необхідних для опанування інноваційних рішень; реалізація оригінальних коопераційних стратегій, орієнтованих на локалізацію виробничо-постачальницьких ланцюжків, для посилення конкурентних переваг інноваційного бізнесу. Отже, з огляду на необхідність розбудови належного організаційно-економічного підґрунтя для розвитку інноваційного підприємництва, що орієнтовано на підтримку безперервності та спадкоємності бізнесового впровадження новаторських рішень доречним виглядає формування продуктивних партнерських відносин у зазначених сферах співпраці. Надзвичайну актуалізацію на цей час набувають також питання підвищення інноваційної сприйнятливості національного господарства в сучасному контексті інтеграції до глобалізованої світової економічної системи, що передбачає обов'язковий характер вимог щодо налагодження механізму економічної співпраці між різними суб'єктами процесу розробки та впровадження нововведень як на внутрішньому ринку, так і у співробітництві із партнерами-нерезидентами.

Проблематика активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва уважно вивчалася у роботах багатьох авторитетних вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як В.Білозубенко [4], Е.Брокетт [5], О.Гохберг [4], А.Гриньов [2], М.Джаббарі [9], Т.Калінеску [1], К.Кетелс [6], Н.Краус [3], Д.Ліндквіст [6],

З.Реза [5], Е.Роджерс [7], О.Солвелл [6], Д.Тіс [8], Х. Тохіді [9], О.Чернега [4]. Проте висвітлення в сучасних дослідженнях інтеграційних та конкурентних аспектів формування механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва до цього часу залишається потребує окремого додаткового розгляду.

Мета статті полягає в систематизації та узагальненні положень щодо урахування інтеграційних та конкурентних аспектів при формуванні структури та складових механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва.

Результати

В сучасних дослідженнях існує досить помітне розмаїття підходів щодо визначення насущних пріоритетів формування інтеграційного механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва. Так, інтеграційні процеси взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності розглядаються в контексті утворення широкого кола потужних стимулів для розширення масштабів взаємодії розробників нововведень та користувачів (підприємців), що впроваджують такого роду інновації. Проте щодо природи виникнення спонукальних рушійних сил активізації інноваційного розвитку, що ґрунтується на засадах розширення меж інтеграційної взаємодії зазначених суб'єктів, серед науковців наявними вже є помітні розбіжності. Зокрема, розширення рамок інформаційно-комунікаційного обміну в інноваційній сфері за межі окремого підприємства насамперед звичайно вважається сприятливим чинником для підвищення вмотивованості суб'єктів інноваційної діяльності через збільшення можливостей для індивідуального професійного зростання та кар'єрної самореалізації. Наявність величезного потенціалу використання такого роду можливостей в цілому стає базовою основою для утворення самого феномену інноваційного підприємництва, специфічна природа прояву якого пов'язана саме із динамічною реалізацією особистісних прагнень носіїв оригінальних ідей через практичне впровадження новаторських рішень у комерційно успішні продукти.

З іншого боку, активність бізнесу в реалізації новаторських підприємницьких проектів може суттєво стримуватися через недостатній рівень зацікавленості та вмотивованості учасників даних процесів, обумовлений суттєвим звуженням горизонту передбачення позитивних наслідків впровадження інновацій (внаслідок переважання короткострокових очікувань над перспективними цілями, через суб'єктивну обмеженість стратегічного бачення майбутнього бізнесу, при відсутності дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності, що здатен забезпечити помірну ризикованість здійснення вкладень у новаторські розробки та ін.). При цьому до складу найбільш вагомих причин виникнення згаданого звуження цільової орієнтації інноваційного розвитку стислими рамками поточної ділової активності належить перш за все суто формальний характер виявлення стимулів щодо активізації впровадження нововведень, який, в свою чергу, має бути компенсований через удосконалення мотиваційного забезпечення взаємодії учасників інноваційного процесу – як в інституціональній площині (розбудова сприятливого до інновацій підприємницького середовища), так і на корпоративно-підприємницькому рівні (в межах удосконалення режимів автономного функціонування певних окремих суб'єктів бізнесу, а також трансформації економічних відносин у сфері господарської взаємодії між цими суб'єктами).

Крім того, динаміка здійснення бізнесових процесів розробки та впровадження інноваційних рішень визначається не тільки активним виявленням ініціативного впливу підприємців-новаторів, але й прямо залежить від глибини залучення зайнятих при цьому найманих працівників до розв'язання іноді винятково складних та неповторних проблем використання нововведень. Отже, забезпечення вмотивованості персоналу стосовно сприйняття додаткових службових обов'язків щодо сприяння

новаторській активності працівників постає запорукою та основою для підтримки самостійності й гнучкості в прийнятті інноваційних рішень у різних сферах виконавської відповідальності, при забезпеченні належної ініціативності підходів щодо здійснення раціоналізаторської діяльності, для формування та удосконалення нових компетентностей працівників, при налагодженні гнучкої комунікації для забезпечення ефективної координації дій при реалізації інноваційних проектів та для обміну досвідом впровадження нововведень, при формуванні достатньої сприйнятливості персоналу до змін і запобігання небажаним проявам опору новаторським перетворенням та ін. Проте і в даному контексті для формування належного мотиваційного забезпечення активізації інноваційного розвитку необхідною та обов'язковою передумовою стає налагодження між учасниками інноваційних процесів горизонтальних зв'язків, які будуть при цьому виходити далеко за межі певного підприємства. Так, утворення індивідуальних і колективних виконавських компетентностей в даній сфері, в свою чергу, у значній мірі визначається механізмами міжсуб'єктної взаємодії, згенерованими в рамках певного інноваційного середовища (мережевої організації відповідних господарських зв'язків). Крім того, власне зміна методів та технологій узгодженого функціонування елементів економічної системи підприємства відбувається під впливом трансформацій в усьому протяжному ланцюжку здійснення бізнес-процесів із виробництва та збуту певної товарної пропозиції (як всередині, так і за межами даного суб'єкту господарювання). В свою чергу, характер відносин між автономними розробниками новаторських рішень (перш за все, дослідницькими установами) та суб'єктами господарювання, що опікуються впровадженням таких рішень, обумовлює не тільки успішність практичного використання конкретних нововведень, але й в цілому визначає характеристики наявного мотиваційного забезпечення інноваційного процесу на даних підприємствах.

Іншим вагомим чинником активізації інноваційного розвитку бізнесу постає динаміка конкурентного суперництва між учасниками певного цільового ринку. При цьому з одного боку, спрямованість новаторських заходів на утворення оригінальних конкурентних переваг у цілому являє собою ключовий елемент цільової орієнтації інноваційного процесу в бізнесовій сфері. З іншого боку, прагнення підприємців щодо впровадження найбільш ефективних інноваційних рішень обумовлює також виникнення специфічної мета-конкуренції між виробниками, об'єктом якої постає отримання можливостей доступу до такого роду передових нововведень, щодо набуття здатності до випереджувального (відносно ринкових конкурентів) застосування інновацій та ін. В свою чергу, перманентний характер конкурентного суперництва на переважній більшості цільових ринків визначає безперервність та нагальність прояву вимог стосовно формування та використання бізнесових компетентностей у цій сфері.

Проте, на відміну від підприємств з великими масштабами здійснення господарської активності, для суб'єктів малого та середнього бізнесу можливості щодо автономної генерації цілком оригінальних та високо продуктивних інновацій об'єктивно природно є достатньо обмеженими. Тиск глобального конкурентного суперництва майже примушує великі підприємства до активного випереджувального пошуку й самостійної генерації нововведень, не доступних іншим учасникам світового ринку. Необхідність автономного здійснення великим бізнесом розробок в сфері створення новаторських високотехнологічних продуктів прямо пов'язується із актуалізацією ринкових вимог відносно посилення глобальних конкурентних переваг в сучасному стратегічному суперництві як на міжнародному, так і на національному рівні. В свою чергу, об'єктивно притаманна великому бізнесу здатність щодо здійснення масштабних інвестицій у самостійні інноваційні розробки (перш за все, технологічні та продуктові) власне стає одним з джерел формування оригінальних конкурентних переваг, практично недоступних суб'єктам із відносно меншими обсягами господарської

активності. З іншого боку, суб'єкти малого та середнього підприємництва, організація діяльності яких (порівняно із великим бізнесом) часто характеризується перевагами більшої економічної гнучкості, цілком здатні до успішного впровадження процесних нововведень, а також щодо продуктивного копіювання досвіду використання новаторських рішень, реалізації оригінальних нишових інновацій, орієнтованих насамперед на реалізацію конкурентної стратегії диференціації товарної пропозиції тощо.

Використання переваг властивостей гнучкості та мобільності суб'єктів малого та середнього підприємництва в інноваційній сфері звичайно пов'язується або із розбудовою потужної інфраструктури організаційно-економічної підтримки новаторської активності бізнесу, або із необхідністю налагодження між ними специфічного інтеграційно-коопераційного співробітництва. При цьому за обидва зазначені варіанти буде відбуватися формування певної інноваційної екосистеми мережевого або кластерного виду взаємодії, що постає основою для формування механізму активізації інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Формування зазначеного механізму в цілому визначається очевидною необхідністю задоволення управлінських потреб в упорядкуванні розмаїтого організаційно-економічного та інструментально-методичного забезпечення інноваційних процесів в підприємницькій сфері. Проте навіть стосовно визначення змістовного наповнення та встановлення структурної побудови даного механізму серед науковців відсутньою є узгодженість дослідницьких позицій. Отже, урахування представлених вище положень щодо систематизації закономірностей процесу активізації інноваційного розвитку дає можливість запропонувати авторське бачення структури та складових механізму забезпечення даного процесу в контексті перспективи розробки та впровадження новаторських рішень суб'єктами малого та середнього підприємництва (рис.1). До складу ключових особливостей поданого підходу слід віднести такі положення.

По-перше, стрижневим елементом в структурній побудові механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва є інноваційна екосистема бізнесу, в рамках якої відбувається поєднання дій ключових учасників процесів розробки та використання нововведень. Отже, впровадження певних інновацій має розглядатися як окремий цілісний бізнес процес (ланцюжковий потік операцій), що здійснюється в межах підприємницького середовища (підприємство та сукупність його соціально-економічних відносин і з акторами господарського оточення) у взаємодії із суб'єктами середовища генерації нововведень.

По-друге, функціонування механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва передбачає здійснення взаємодії між інноваційною екосистемою та конкурентним середовищем бізнесу, в рамках чого відбувається перетворення очікувань, пов'язаних із виявленими новими ринковими можливостями, на конкретні запити щодо розробки та впровадження новаторських рішень.

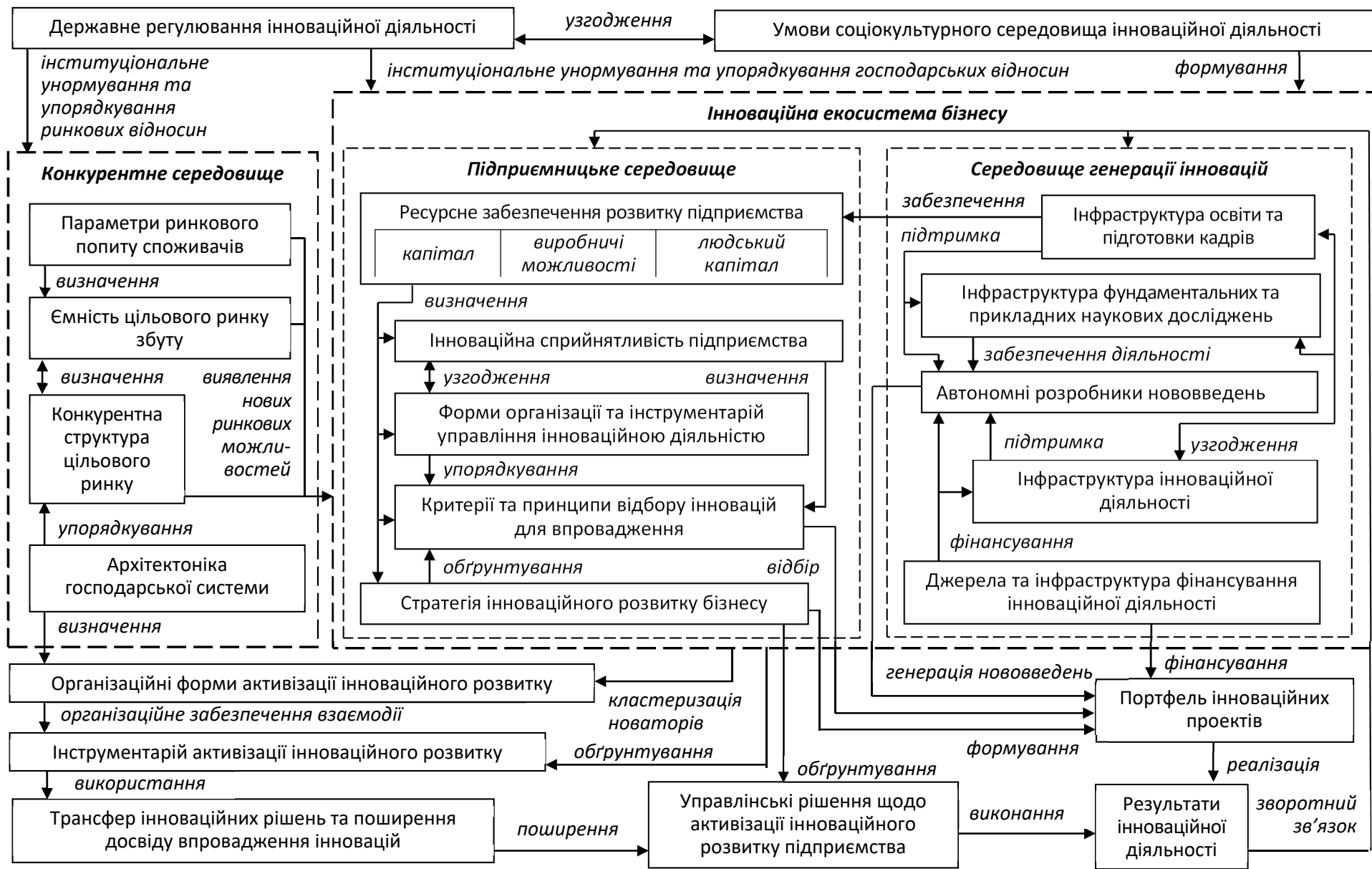

Рис. 1. Структура та складові механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва

По-третє, вплив конкурентного середовища на процеси розробки та впровадження інновацій в рамках інноваційної екосистеми бізнесу пов'язаний із виникненням та поширенням мета-конкуренції, яка знаходить прояв у власне конкурентному суперництві на цільовому ринку, а також у конкурентно-коопераційній взаємодії виробників за доступ до інновацій.

По-четверте, конкурентний характер процесів забезпечення доступу підприємств-виробників до нововведень визначає необхідність розгляду параметрів інноваційної сприйнятливості підприємства як конкурентних переваг особливого виду, сукупність яких відображає наявність специфічних стратегічних підприємницьких компетентностей у цій сфері.

По-п'яте, інтеграційний характер побудови механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва передбачає узгодження відносин взаємодії учасників інноваційного процесу на підприємницькому, галузевому та регіональному рівнях. Інституціональне закріплення такого роду інтеграційних відносин знаходить втілення у розбудові організаційних форм активізації інноваційного розвитку.

По-шосте, виявлення феномену кластеризації підприємців-новаторів в рамках при утворенні інтеграційних структур бізнесу та інших організаційних форм активізації інноваційного розвитку визначається диференціацією характеру участі суб'єктів господарювання у даних процесах залежно від масштабів економічної діяльності. Великі підприємства, здатні акумулювати значні обсяги вільних інвестиційних ресурсів для фінансування проектів розробки та впровадження нововведень, виступають при йому ядрами певних мережевих інтеграційних структур. З іншого боку, суб'єкти малого та середнього підприємництва не можуть орієнтуватися на комплексні інновації в різних сферах через обмеженість доступних фінансових ресурсів, а, отже можуть бути більш схильними щодо реалізації коопераційних стратегій співробітництва.

Змістовне висвітлення представлених особливостей авторського підходу щодо виявлення сутнісного наповнення та структуризації представленого в контексті урахування сучасних тенденцій інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва передбачає необхідність більш детального розкриття передумов підтримки сприйнятливості національного бізнесу до нововведень, а також потребує подальшого удосконалення методичних засад формування організаційно-економічного забезпечення новаторської активності.

Висновки

Надзвичайне розмаїття змісту процесу активізації інноваційного розвитку цілком логічно визначає надзвичайну широту кола інструментів, що використовуються для забезпечення динамічності впровадження нововведень у сферах державного регулювання, а також у підприємницькому та соціокультурному середовищі. Формування механізму активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва в цілому визначається очевидною необхідністю задоволення управлінських потреб в упорядкуванні розмаїтого організаційно-економічного та інструментально-методичного забезпечення інноваційних процесів в підприємницькій сфері. Стрижневим елементом в структурній побудові механізму активізації інноваційного розвитку підприємництва є інноваційна екосистема бізнесу, в рамках якої відбувається поєднання дій ключових учасників процесів розробки та використання нововведень. Таким чином, впровадження певних інновацій має розглядатися як окремий цілісний бізнес процес (ланцюжковий потік операцій), що здійснюється в межах підприємницького середовища (підприємство та сукупність його соціально-економічних відносин і з акторами господарського оточення) у взаємодії із суб'єктами середовища генерації нововведень.

Напрямки подальших досліджень будуть пов'язані із розробкою рекомендацій щодо удосконалення методичних засад формування організаційно-економічного забезпечення новаторської активності.

Список використаних джерел

1. Активізація інноваційної діяльності підприємств : монографія / [Колектив авторів], за наук. ред. Т. В. Калінеску. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 224 с.
2. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. Х. : ВД "ІНЖЕК". 2003. 308 с.
3. Краус Н.М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін : монографія. Київ : Центр учб. л-ри. 2016. 596 с.
4. Чернега О., Білозубенко В., Гохберг О. Інноваційна політика міжнародних корпорацій. Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. 207 с.
5. Brockett A.M., Rezaee Z. Corporate Sustainability. Integrating Performance and Reporting. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2012. 338 p.
6. Ketels C., Lindqvist G., Solvell O. Cluster Initiatives in Developing and Transition Economies. Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness. 2006. 38 p.
7. Rogers E. Diffusion of Innovations. Simon and Schuster, 2010. 518 p.
8. Teece D. J. Dynamic capabilities and strategic management. New York: Oxford University Press, 2009. 299 p.
9. Tohidi H., Jabbari M.M. Different stages of innovation process. *Procedia Technology*. 2012. Vol.1. P. 574–578.